

ПЕРЕГУК СТОЛІТЬ: ДАВНІ ЛЕКСЕМИ У ДІАЛЕКТНОМУ МОВЛЕННІ

Анотація. У статті на прикладі окремих слів, виявлених у пам'ятках української мови XIV–XVII ст., простежено динаміку семантичної структури лексем, з'ясовано їх подальшу долю – функціонування у сучасному говірковому мовленні південно-західного наріччя. Зіставлення і порівняння фактів діалектного мовлення з відповідними явищами минулого допомагає науково пояснити процеси сучасної мови.

Ключові слова: лексема, семантика, діалект, південно-західне наріччя, історія мови.

З'ясування будь-яких явищ сучасної української мови не можна уявити без заглиблення в історію мови, без аналізу тих чи інших процесів, які відбуваються в діалектному мовленні. Адже у живій українській мові у різних її діалектних виявах спостерігаємо багато реліктових рис (фонетичних, морфологічних, лексичних, синтаксичних тощо), які у літературній мові давно зникли і до сьогодні не збереглися. Зв'язок історії мови з діалектологією є безсумнівним і надзвичайно тісним. Зіставлення і порівняння фактів сучасного діалектного мовлення з відповідними явищами минулого допомагає науково пояснити ті процеси, які відбуваються у сучасній мові. Цікавими є спостереження над окремими лексемами, які живуть у говірковому мовленні, наявні у діалектних словниках південно-західного ареалу, і їх зіставлення з аналогічними, що їх знаходимо у лексикографічних працях, створених на основі пам'яток української мови XIV–XVII ст.

Пам'ятки української мови, опрацьовані при укладанні історичних словників [ССМ, СЛУМ] виявляють питомі риси різних українських говірок. Адже канон джерел цих словників охоплює документи, писані українською мовою, з різних територій (Волині, Галичини, Закарпаття, Бойківщини, Гуцульщини, Лемківщини, Холмщини, Підляшся, Поділля, Наддніпрянщини тощо). На це неодноразово звертали увагу не лише автори зазначених словників (Д.Г. Гринчишин [1; 2; 3], Л.М. Полюга [5] та ін.), але й інші дослідники пам'яток української мови [пор., напр., 6].

Показовою є пам'ятка української мови XVII ст., автором якої є видатний учений-лексикограф Памво Беринда – “Лексіконъ славеноросскій и именъ тлъкованіе” (1627 р.) [ЛБ], яка чітко виявляє у тлумачній перекладній частині лексеми, наявні сьогодні у південно-західних говірках. Серед них – *воробець* [ЛБ, 17, 103], *воробей* [ЛБ, 55], *воробли(к)*, *воробчикъ* [ЛБ, 103], *потя*, *потя(т)ко* [ЛБ, 103], *когутъ* [ЛБ, 104], *шутка*, *лоза*, *багнага* [ЛБ, 189], *пеленчатко* [ЛБ, 34], *тручати*, *потручати* [ЛБ, 89], *струтити* [ЛБ, 20], *тайстра* [ЛБ, 120], *бисага* [ЛБ, 157], *трафунокъ* [ЛБ, 89] тощо. Наявність цих та бага-

тьох інших лексем у “Лексиконі ...” не є випадковою, адже автор є вихідцем із території Західної України [4, с. VIII] і тлумачив слова рідними і поширеними на його теренах відповідниками.

Працюючи над укладанням діалектного словника села Стриганці Тисменицького району Івано-Франківської області, спостерігаємо у мовленні діалектоносіїв, які репрезентують наддністрянську говірку, чимало таких давніх лексем, які у літературній мові або не збереглися, зникли, або мають статус діалектних.

Мета статті – проаналізувати окремі давні лексеми, які виявляємо у пам'ятках української мови XIV–XVII ст. і які дотепер функціонують у живому говірковому мовленні, проте відсутні у сучасній літературній мові. Зазначена мета зумовила вирішення наступних завдань: з'ясування найдавніших фіксацій аналізованих лексем, спостереження над динамікою семантичної структури цих слів, вияв поширення аналізованих номенів у різних говірках південно-західного наріччя.

Номен *воробець* (літературний відповідник – *горобець* ‘маленький сірий птах, який живе переважно поблизу житла людини’ [СУМ, II, 135]) відомий у пам'ятках здавна. У киеворуський період поширеною була назва *воробши* [Срезн., I, 302]. Цю лексему та її спільнокореневі похідні засвідчує “Лексикон ...” П. Беринди (*воробець* [ЛБ, 17, 103], *воробей* [ЛБ, 55], *воробли(к)*, *воробчикъ* [ЛБ, 103]). Уживаними у XVII столітті були й антропоніми *Семе(н) Воробє(и)* (1649 р.) [Реєстр, 305 зв.], *Грыць Воробєць* (1649 р.) [Реєстр, 193]. До речі, аналогічні прізвища функціонують і сьогодні в українському антропоніміконі: *Воробей*, *Воробель*, *Воробець*, *Воробій*, *Воробок* [Редько, I, 169]. “Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.” не подає цієї лексеми, проте виявляємо словосполучення *воробієва пасика* [ССМ, I, 197], де є спільнокоренева лексема.

Воробець – давнє праслов'янське слово (**vorbyjь*, **vorbyсь* [ЕСУМ, I, 570]). Воно (крім цієї форми, функціонують інші суфіксальні модифікації) засвідчено у багатьох південно-західних говірках: наддністрянських (*воробець* [Осташ 2010, 105], *воробець* [Горбач Терєб., 2015], *воробець*, *воробель* [Верхр. 1912, 257], *воробчик* [Шило, 82]), бойківських (*воробець*, *воробець*, *воробіць* [Он., II, 24], *во-*

робілі [Он., I, 144]), гуцульських (*воробець* [СГГ, 293], *воробець* [Негрич, 44], *воробець* [Горбач Бродина, 149]), лемківських (*воробель* [Турчин, 54], *воробель* [Горбач Красний Брід, 568]), закарпатських (*воробець*, *воробок*, *воробак* [Сабадош, 41], *воробець* [Горбач Поляни, 284]). Зустрічаємо лексему та її варіанти і в західнополіських говірках (*воробець*, *воробей*, *вороблюх*, *воробцюх* тощо [Аркушин, I, 44, 73, 103]). Аналізоване слово та інші спільнокореневі утворення вміщують лексикографічні праці XIX–XX ст.: *воробець*, *воробель*, *воробей*, *воробій*, *вороб'ятко*, *вороб'єтко*, *воробчик*, *вороб'я*, *воробля*, *воробинє* [Голов., 414], *воробець*, *воробчик* [Желех., I, 121], *воробець*, *воробиця*, *воробля*, *воробок*, *воробчиха*, *вороб'я*, *вороб'ятко* [Гр., I, 254]). Тлумачний словник української мови вміщує цю назву з ремаркою “діалектне” (*воробець* [СУМ, I, 739]). Зауважимо, що сучасний літературний відповідник *горобець* не виявляють пам'ятки української мови XIV–XVII ст. Сучасне українське г- замість первісного в- з'явилося, очевидно, під впливом сприйняття останнього як протетичного (типу в- у *вівця*, *вогонь*, *вулиця*) і заміни іншим протетичним г- (як у *горіх*, *гострий* тощо) [ЕСУМ, I, 570].

Праслов'янську за походженням лексему *багна* [ЕСУМ, I, 110] у пам'ятках української мови виявляємо з XVI ст. (*багна* (1596 р.) [ЛЗ 32], (1627 р.) [ЛБ, 189]). Цим словом позначали ритуальну гілку верби з сережками, яку освячують у Вербну неділю. Збереглася зазначена назва у лемківських говірках (*багнітки*, *багнітка* ‘вербові котики’ [Турчин, 21], *багніты*, *багнітки*, *багнята* ‘котики на дереві’ [Верхр. 1902, 389], *багнітка* ‘лоза, шутка на Цвітну неділю’, ‘котики, багнітки на лозі весною’ [Горбач Красний Брід, 558]). Засвідчують цей номен і лексикографічні праці XIX–XX ст.: *багнітка* [Желех., I, 8], *багнітка* [Гр., I, 18]). Зазначена лексема є джерелом назви свята *Багніткова неділя* ‘Вербна неділя’ [Осташ 2000, 319]. У сучасній літературній мові слово не збереглося.

Праслов'янська за походженням лексема *шутка* [ЕСУМ, VI, 496] у першій половині XVII ст. позначала ритуальну вербову гілку з сережками [ЛБ, 189] і вживалася як синонім до лексем *багна* [ЛБ, 189], *лоза* [ЛБ, 189]. Виявляємо це значення слова у лексикографічних працях XIX–XX ст.: *шутка* [Желех., II, 1102], *шутка* [Гр., IV, 520]. Зауважимо, що у названих словниках номен *шутка* має ще й інші значення: *шутка* ‘жарт’, ‘ягня’ [Желех., II, 1102], *шутка* ‘жарт’, ‘ягня’ [Гр., IV, 520]. Аналізована лексема збереглася у наддністрянських говірках (*шутка* [ЗА; Горбач Романів, 254; Шило 284]), гуцульських (*шутка* [ГГ, 24, 222; Горбач Бродина, 237; Негрич 192; СГГ, 66]), бойківських (*шутка* [Он., II, 391]) зі значеннями ‘котики на вербі’, ‘в'язанка вербових гілок, які святять у Вербну неділю’ [ГГ, 24, 222], ‘вербова гілка з котиками’, ‘вербова гілка, яку посвячують у пер-

кві у Вербну неділю’ [Шило, 284; Он., II, 391; ЗА]. У західнополіських говірках зберігся номен *шутка* зі значенням ‘ягнятко’ [Аркушин, I, 279]. У буковинських говірках *шутка* має значення ‘пухнаста вербова брунька’, ‘вербова лозина з пухнастими бруньками’, ‘остання передвеликодна неділя’ [СБГ, 680].

З цієї лексемою пов'язано те, що свято Вербної неділі може називатися *Шутов'ю* (*Шутною*) неділею або *Шуткою* [Осташ 2000, 317; СБГ, 680; Горбач 1988, 136–139; Гр., IV, 520; Желех., II, 1102].

У сучасній літературній мові аналізовану лексему у вказаних значеннях не виявлено. Тлумачний словник української мови подає номен *шутка* з ремаркою “розмовне, рідко” у значенні ‘жарт’ [СУМ, XI, 569].

Лексема *лоза* (**loza* [ЕСУМ, III, 281]) у пам'ятках киеворуського періоду [Срезн., II, 44] вживалася на позначення виноградної лози. У пам'ятках української мови вона відома з XV ст. зі значенням ‘лозовий чагарник, лозняк’: *по конці лози нивька на долини* [ССМ, II, 555]). У пам'ятках XVI – пер. пол. XVII ст. з'являються ще інші значення ‘зрізані лозові стебла як матеріал для деяких виробів’ (*дво(р) увесь кругомь огороживають ста(и)ни на кони з лози плетуть* [СЛУМ, XVI, 96]); ‘виноград’ (*вінную лозу скопали* [СЛУМ, XVI, 96]); ‘власна назва’ (*пана Юрка Лозу* [СЛУМ, XVI, 96]). У цей період уже виявляємо значення ‘вербова гілка’ (*розки (з) квѣто(м), лоза* [ЛЗ, 32; ЛБ, 189]).

У лексикографічних працях XIX–XX ст. номен *лоза* мав різні значення: ‘різновид верби’, ‘місце, заросле вербою’ [Біл., 212], ‘різновид верби’, ‘виноград’, ‘назви ігор’ [Гр., II, 375].

У діалектному мовленні частини наддністрянців *лоза* є назвою ритуальної вербової гілки, яку освячують у свято Вербної неділі (*лоза* ‘шутка на Цвітну неділю’ [Горбач Романів, 59; Горбач Терреб., 229]). Це ж слово могло означати у наддністрянських говірках також ‘верболіз’ [Горбач Терреб., 229]. У частини наддністрянських говірок *лоза* стала джерелом для назви свята Вербної неділі – *Лозова неділя* [Осташ 2000, 318; Шило 163]. У гуцульських говірках *лоза* має значення ‘верболіз’, ‘лозина’ [Горбач Бродина, 189; ГГ 114]. Водночас тут збереглося словосполучення *д'овга лоза* на позначення великодньої парубоцької гри [Негрич, 106]. У закарпатських говірках відома лексема *лози* ‘лозина, верболіз’ [Горбач Поляни, 298]. У сучасній літературній мові серед багатьох значень слова *лоза* (‘назви деяких кущових порід верби’, ‘довге тонке стебло цих порід, лозина’, ‘різка’, ‘лозняк’ [СУМ, IV, 541]) значення ‘ритуальна вербова гілка з сережками, яку освячують у Вербну неділю’ до сьогодні не збереглося.

Про давність аналізованої лексеми, а також лексеми *шутка* свідчать сучасні антропоніми: *Лоза* [Редько, I, 612], *Шутка* [Редько, II, 1229].

Лексема *трусити, тручати* (**trōtiti* [ЕСУМ, V, 661]) у пам'ятках української мови XVI – I половини XVII століття [ЛБ 89] мала значення 'што-вхати, што-вхнути; пхати, пхнути'. У цей період функціонували також префіксальні утворення *втручати* [СЛУМ, V, 69], *потручати* [ЛБ 89], *струтити* [ЛБ 20], *зтрутити* [СЛУМ, XII, 200] тощо, які виявляють значення: 'скидати' *шáпки ... кто струти(т) з голови* (поч. XVII ст.) [Карт.]; 'зіштовхнути' <... *рогати(н)ци* > ... *струтили сби́єчника зь а(м)бона* (1589 р.) [Карт.]; 'зіпхнути' *Яковъ ... бы(л) зтручо́ны(и) и дерево(м) ... уби́тыи* (1635 р.) [Карт.].

Виявляють такі утворення та їх похідні лексикографічні праці XIX–XX ст.: *трусити* 'што-вхати', 'кидати' [Желех., II, 989], *труча́ти* 'што-вхати' [Желех., II, 990], *стру́тити, струча́ти* 'што-вхнути', 'скидати' [Желех., II, 930], *втру́тити, втруча́ти, втруче́ти, втручо́вати* 'впихати, вкидати, вмещувати' [Голов., 426], *тру́тити, труча́ти* 'што-вхати, што-вхнути', *стру́тити, стручо́вати* 'зіпхнути, спихати' [Гр., IV, 220, 290, 291].

У словнику сучасної літературної мови зазначене дієслово має ремарку "діалектне" [СУМ, X, 304]. Воно широко функціонує у південно-західних говірках: надністрянських (*втру́тити* "1. (кого) што-вхнути: *Я його́ втру́тив так, що він аж впов 'Я його што-вхнув так, що він аж впав*". 2. образно (про будівлю) розвалити: *Ха́та ва́ші вже дуже́ старá, то тре́ба втру́тити і почина́ти будова́ти нову́ ха́ту*. 3. перен. Дешево продати, зіпхнути: *Помідо́ри ле́дві м втру́тила за півці́ні*. 4. згруб. Насильно або із труднощами видати дівчину заміж; зіпхнути: а) *Вона́ його́ не хотіла, але вони́ її намовля́ли, намовля́ли, та й так втру́тили дівку за то́го хло́пці*; б) *Вони́ [батьки] би втру́тили її за пе́ршого-ліпшого жени́ха 'вони б видали (зіпхнули) її заміж за будь-якого жениха'"* [Оста 2010, 409]; *тручо́йти, труче́ти* 'што-вхати когось руками' [ЗА]; *потручо́йти, потруче́ти* '1. Штовхнути кількох осіб. 2. перен. Як-небудь або з важкими труднощами видати заміж або оженити (йдеться про кількох осіб)' [ЗА]; *тру́тити* 'што-вхнути [Горбач Терем., 248]; *тру́тити, тручу́ти* 'што-вхнути' [Горбач Романів 142]); гуцульських (*труче́ти, труча́ти* 'што-вхати, пхати' [ГГ, 189]; *тручо́йти* 'што-вхати' [Негрин, 171], *втру́тити, тру́тити* 'што-вхнути, зіштовхнути' [СГГ, 328], *труч'єті (помáлу)* 'жити, коротати вік' [Горбач Бродина, 224]), лемківських (*тручати, трутити, тручнути* 'што-вхати, спихати' [Турчин, 318]); буковинських (*труча́ти, труче́ти* 'што-вхати', 'продавати' [СБГ, 555]); закарпатських (*тру́тити, труча́ти* 'што-вхати, посувати, пхати' [Сабадош, 355]), бойківських (*тру́тити, труча́ти* 'што-вхати' [Он., II, 306]. Омоніми *тру́тити, тру́тити* у бойківських говірках можуть означати 'тхнути' [Он., II, 306]).

Дієслово *трясти, трясти* (**tręsti* [ЕСУМ, V, 665]) відоме у пам'ятках киеворуського періоду і

означало 'трясти, махати' [Срезн., III, 1029]. Форма *трусити* позначала 'витурушувати' [Срезн., III, 1012]. У пам'ятках української мови XV ст. вживалося зі значенням 'трусити, обшукувати': *оу черновцех возы не трясти* [ССМ, II, 448]. У XVI – I пол. XVII ст. виявляємо дієслова *трясти, трястися, трусити* зі значеннями 'хитати, коливатися, бити': *вѣтръ ... домъ ... розбилъ ... трусиль* (поч. XVII ст.) [Карт.], *земля тряслася: трясли и ляхи козаковъ* (1636–1650 рр.) [Карт.].

Цікавим виявилось у цей період ще одне значення дієслова *трясти* 'виходжувати, оздоровлювати': *а взяли(с)мо у дѣда чты(р)деса(т) гро(и) и ї кадъ бабу трясли в шпитали* (1607–1645 рр.) [Карт.]. У сучасній літературній мові розлога семантична структура дієслів *трясти, трусити* [СУМ, X, 300] не виявляє значення 'виходжувати, оздоровлювати'. У надністрянських говірках (с. Стриганці Тисменицького району Івано-Франківської області) збереглися дієслова *тры́стї, трестї* зі значеннями: 1. Трусити: *Ти нашо́ трісе́ш тов гру́шков?* 2. Доглядати, дбати, прикладати зусилля, щоб зберегти здоров'я: (жінка про вагітну невістку) *То тре́ба тры́стї* 'Про невістку і її вагітність треба дуже дбати' [ЗА], *вїтْرِча́ти, вїтْرِча́ти* (недок.), *вїтْرِсти, вїтْرِстї, вїтْرِсти* (док.) зі значеннями: 1. (витурушувати щось звідкись) витрясати: *Попáли мені́ в чере́вік якісь су́хі дрі́бкі* (тут: *дрібка* – крихта хліба) *та й так грї́зли в пї́тї, шо мусі́в роззу́тисі і вїтْرِсти, бо не мож бу́ло ході́ти*. 2. перен. (кого) вирощувати і виховувати з великими матеріальними труднощами, у важких умовах. 3. (що) доглядати у важких умовах, доводити до пуття: *Сéго ро́ку з ку́куру́дзами бу́ло тьї́жко: ма́ма мусі́ла переса́джувати, пудо́му великі́ бурі́ні, ма́ма ле́дві їх вїтْرِсла* [ЗА]. Ці приклади свідчать як про збереження давніх значень у діалектному мовленні, так і про розширення семантичної структури зазначених дієслів.

У статті зосереджено увагу лише на кількох лексемах, які ілюструють найтісніші зв'язки процесів, які відбуваються у діалектному мовленні, та тими явищами, які мали місце у давні часи. Наші спостереження переконують, яке глибоке генетичне коріння мають лексеми, які сьогодні побутують у живому говірковому мовленні. Мова – це пам'ять народу. Вона багата, різноманітна. Кількасотлітня "історія" проаналізованих номенів підтверджує те, що у мові нічого безслідно не зникає: якщо якесь явище, слово чи якесь його значення не функціонує у літературній мові, воно відлунує з глибини століть і комфортно себе почуває у діалектному середовищі. Саме діалектне мовлення є живим джерелом для сучасної української мови. Пояснення будь-яких загадок сучасної мови слід шукати у її глибинній історії. Діалектне мовлення, яке виявляє багато архаїчних мовних явищ, потребує подальшого глибокого опрацювання та осмислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гринчишин Д.Г. Спостереження над діалектними особливостями українських пам'яток XIV–XVIII ст. / Д.Г. Гринчишин // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: Тези доп. і повідом. XV Республіканської діалектологічної наради. – Житомир, 1983. – С. 14–15.
2. Гринчишин Д.Г. Писемні пам'ятки XVI – першої пол. XVII ст. як джерело вивчення українських діалектів / Д.Г. Гринчишин // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Українське і слов'янське мовознавство : Збірник наукових праць. – Ужгород, 2001. – Вип. 4. – С. 175–181.
3. Гринчишин Д.Г. Фіксація діалектних рис у документах з Гуцульщини / Д.Г. Гринчишин // Гуцульські говірки. Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження / Відп. ред. Я.В. Закревська. – Львів, 2000. – С. 76–85.
4. Німчук В.В. Памво Беринда і його “Лексиконъ славеноросскій и именъ тлъкованіє” / В.В. Німчук // Лексикон словенороскій Памви Беринди / Підготовка тексту і вступна стаття В.В. Німчука. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. – С. V–XXXVI.
5. Полюга Л.М. Писемні пам'ятки Лемківщини XIV–XVIII ст. в історичних словниках української мови / Л.М. Полюга // Пам'ятки писемності східнослов'янськими мовами XI–XVIII ст. – Київ, 2002. – Ч. II. – С. 11.
6. Царалунга І.Б. Вижвівська книга XVII ст. – цінне джерело для вивчення західнополіського діалекту в діахронії // І.Б. Царалунга // Акти Вижвівської міської книги XVII ст. / Підгот. до вид. І.Б. Царалунга, відп. ред. В.М. Мойсієнко. – Житомир, 2015. – С. 5–55.

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ ДЖЕРЕЛ

- Аркушин – Аркушин Г. Словник західнополіських говірок : у 2-х т. / Григорій Аркушин. – Луцьк : Редакційно-видавничий відділ “Вежа” Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 2000. – Т. 1–2.
- Біл. – Білецький-Носенко П. Словник української мови / П. Білецький-Носенко; підгот. до вид. В.В. Німчук; [відп. ред. К.К. Цілуйко]. – К. : Наукова думка, 1966. – 419 с.
- Верхр. 1902 – Верхратський І. Про говор галицких лемків / Написав Іван Верхратський // Збірник філологічної секції НТШ. – Львів, 1902. – Т. 5. – 489 с.
- Верхр. 1912 – Верхратський І. Говор батюків / Написав Іван Верхратський // Збірник філологічної секції НТШ. – Львів, 1912. – Т. 15. – 306 с.
- ГГ – Гуцульські говірки. Короткий словник / [відп. ред. Я. Закревська; НАН України; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича]. – Львів, 1997. – 232 с.
- Голов. – Головацький Я.Ф. Матеріали для словаря Малорускаго нарѣчія ... / Дзензелівський Й.О., Ганудель З. Словник української мови Я.Ф. Головацького // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. – Братислава; Пряшів, 1982. – Т. 10. – С. 311–350.
- Горбач 1988 – Горбач О. Українська народня релігійно-християнська термінологія й лексика / О. Горбач // Наукові записки УВУ: Філософський факультет. Збірник мовознавчої комісії Наукового Конгресу в 1000-ліття Хрищення Руси-України. – Мюнхен, 1988. – Ч. 13. – С. 99–146 / Передрук: Горбач О. Зібрані статті. У 7-ми т. – Т. 2: Статті до 1000-ліття християнізації Руси-України. – С. 123–170.
- Горбач Бродина – Горбач О. Південнобуковинська гуцульська говірка й діалектний словник с. Бродина пов. Радівці (Румунія) / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. VIII. Історія мови. Діалектологія. Лексикографія / О. Горбач. – Мюнхен, 1997. – С. 123–275.
- Горбач Красний Брід – Горбач О. Південнолемківська говірка й діалектний словник с. Красний Брід бл. Меджилаборець (Пряшівщина) / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія / О. Горбач. – Мюнхен, 1993. – С. 524–658.
- Горбач Поляни – Горбач О. Мармароська говірка й діалектний словник с. Поляни над р. Русковою (Румунія) / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. VIII. Історія мови. Діалектологія. Лексикографія / О. Горбач. – Мюнхен, 1997. – С. 276–323.
- Горбач Романів – Горбач О. Північно-наддністрянська говірка й діалектний словник с. Романів Львівської області / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія / О. Горбач. – Мюнхен, 1993. – С. 56–156.
- Горбач Терев. – Горбач О. Говірки Теревовельщини / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія / О. Горбач. – Мюнхен, 1993. – С. 405–426.
- Гр. – Словарь української мови / Зібр. ред. журн. “Кіевская Старина”; упорядкував з додатком власного м-лу Борис Грінченко. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958–1959. – Т. I–IV. (Надруковано з видання 1907–1909 рр. фотомеханічним способом).
- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : у 7-ми т. / За ред. О.С. Мельничука. – К. : Наукова думка, 1982–2012. – Т. 1–6.
- Желех. – Желеховський Є. Малоруско-німецький словар / Улож. Є. Желеховський, С. Недільський. – Львів, 1885–1886. – Т. 1–2.

- ЗА – Записи автора статті у с. Стриганці Тисменицького району Івано-Франківської області.
- Карт. – Картотека Словника української мови XVI – першої половини XVII ст. Зберігається у відділі української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України у Львові. – Рукопис.
- ЛБ – Лексикон словенороський Памва Беринди / Підгот. тексту і вступна стаття В.В. Німчука ; [відп. ред. К.К. Цілуйко] – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – 272 с.
- ЛЗ – Зизаній Л. Лексис // “Лексис” Лаврентія Зизанія ; Синоніма славеноросская / Підгот. текстів пам’яток і вступ. статті В.В. Німчука. – К. : Наукова думка. – 1964. – С. 23–89.
- Негрич – Негрич М. Скарби гуцульського говору : Березові / Микола Негрич. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 224 с. (Серія “Діалектологічна скриня”).
- Он. – Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок / М.Й. Онишкевич. – К. : Наукова думка, 1984. – Ч. 1–2.
- Осташ 2000 – Осташ Н.Л. До питання про назви християнських свят українців (*Верба неділя*) / Надія Осташ // Християнство й українська мова : матеріали наукової конференції. Київ, 5–6 жовтня 2000 р. – Львів : Вид-во Львівської Богословської Академії, 2000. – С. 314–326.
- Осташ 2010 – Осташ Р.І. Словник говірки с. Стриганці Тисменицького району Івано-Франківської області [А, Б, В] / Роман Осташ, Любова Осташ // Діалектологічні студії. 9 : Запозичення та інтерференція / [відп. ред. Павло Гриценко, Наталя Хобзей]. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2010. – С. 347–410.
- Редько – Редько Ю.К. Словник сучасних українських прізвищ / Юліан Редько ; Наукове товариство ім. Шевченка. – Львів, 2007. – Т. I–II.
- Реєстр – Реєстр Війська Запорозького 1649 року: Транслітерація тексту / Підготували до друку : О.В. Тодійчук (головний упорядник), В.В. Страшко, Р.І. Осташ, Р.В. Майборода. – К. : Наук. думка, 1995. – 592 с. (Джерела з історії українського козацтва).
- Сабадош – Сабадош І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / Іван Сабадош. – Ужгород: Ліра, 2008. – 480 с.
- СБГ – Словник буковинських говірок / [за заг. ред. Н.В. Гуїванюк]. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
- СГТ – Астаф'єва М. Словник гуцульських говірок Річки та Яворова: у 4-х книгах / Марія Астаф'єва, Ганна Воронич. – Кн. 1. Скриптура перша: А–Ж. – Київ ; Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014. – 514 с.
- СЛУМ – Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича ; [відп. ред. Д. Гринчишин]. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1994–2013. – Вип. 1–16.
- Срезн. – Срезневский И.И. Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам / И.И. Срезневский. – СПб., 1893–1912. – Т. I–III.
- ССМ – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. / [ред. Л.Л. Гумецька, І.М. Керницький]. – К. : Наукова думка, 1977–1978. – Т. 1–2.
- СУМ – Словник української мови : в 11 –ти т. / За ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. I–XI.
- Турчин – Турчин Є. Словник села Тилич / Є. Турчин. – Львів : Українська академія друкарства, 2011. – 384 с.
- Шило – Шило Г.Ф. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило ; [відп. ред.. Л. Полюга, Н. Хобзей]. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 288 с. (Серія “Діалектологічна скриня”).

Liubov Ostash

Roll call of the centuries: ancient lexical elements in the dialect speech

Summary. Using the individual words from the 14-17th-century historical sources of the Ukrainian language as examples, the author has traced the dynamics of the semantic structure of lexical elements and cleared up their further existence in the South-Western dialect of the modern spoken language. The phenomena of modern language are likely explained with the help of the opposition and comparison of the dialect speeches' facts with the relevant events of the past.

Key words: lexical elements, semantics, dialect, South-Western dialect, history of language.

Одержано 24.05.2016 р.